

РАДА

газета політична, економічна і літературна
ВИХОДИТЬ ЩО-ДНЯ, ОКРІМ ПОНЕДІЛКІВ.
Рік третій.

Адреса редакції і контори:
у Києві, Велика Підвальна вул. д. 6,
біля Золотих воріт.

Телефон редакції 1458.

Телефон Друкарні 1069.

Умови передплати на р. 1908.

на рік	на 11 м.	на 10 м.	на 9 м.	на 8 м.	на 7 м.	на 6 м.	на 5 м.	на 4 м.	на 3 м.	на 2 м.	на 1 м.
б. 5,70	6,20	4,75	4,25	3,75	3,25	2,75	2,25	1,75	1,25	65.	

Рокові передплатники можуть виплачувати передплату частками, в 2 строки: на 1 янв. 3 карб. і на 1 апр. 8 карб., в 3 строки: на 1 янв. 2 карб., на 1 февр. 2 карб. і на 1 марта 2 карб.
За границю: на рік 11 карб., на шість місяців 5 карб., на 3 міс. 2 карб. 75 к., на 1 міс. 1 карб.

Передплата приймається тільки з 1-го числа кожного місяця.
За зміну адреси 30 коп.

Автори рукописів повинні подавати свої прізвище і адресу. Редакція може скорочувати і змінити статі; більші статі, до друку негодні, переходять в редакції 3 місяці і видаються авторам їх коштом, а дрібні замітки й листи одразу знищуються.

Рукописи, на яких не зазначені умови друку, вважаються безплатними.

Умови друкування оповісток:

За рядок петіту попередю тексту або за його місце платиться: за перший раз 40 коп., за другий 20 коп.

За рядок петіту після тексту: за перший раз 20 коп., за другий—10 коп. Хто шукає заробітку, платити за оповістку в 3 рядки 10 коп. за раз

З 1-го ноября
до кінця року „РАДА“ коштує
1 карб. 25 коп.
ПЕРЕДПЛАТА ПРИЙМАЄТЬСЯ. 428-10

ТЕАТР б. Т-ва ГРАМОТНОСТИ.
У суботу, 25-го окт., при уч. **ЗА ДВОМА ЗАЙЦЯМИ**, ком. на 4 д. М. Заньковецької вист. б. **ЛЕСИЦЬКОГО**, Левицького і Старицького: Початок вист. о 8 год. веч. Ціна місця, звич. **Анонс:** У неділю, 26-го окт., ран. по змел. ціні. вист. б. **ЗАЛЮБИ СОЦІАЛЬНОГО МУСИЯ**. (Ціна в літах). оп. на 3 д. Кривиницького. Увеч. вист. б. **ГАНДЗЯ**, іст. др. на 5 д. Карпенка Марого. Капельмейстер Густав Елінек. 317—44. Відповідальний режисер М. Садовський.

Театр „СОЛОВЦОВЪ“ Сезон 1908—09 р. Дирекція І. Е. Дуван-Торцова.
Сьогодні, 25-го окт., по загальнодоступн. **БЪЛАЯ ВОРОНА**, на 5 д. Веціні в останній раз п. Е. Чірікова (15-ті літні роки), руть уч. Д-ки: Лісна, Матр., Юр'єва: д.д. Волхов., Крам., Неделін, Рудницький. Режисер Н. С. Саїнов. Початок о 8 год. веч. У неділю, 26-го, вранці спектакль-лекція—**„ГРОЗА“** в 5 д. Лектор Г. В. Александровський. Поч. о 12 г. д. Увечері в 2-й раз. нова п'єса **„ОБНАЖЕННЯ“** в 4 д. В понед. 27-го. загальнодоступн. спектак. в останній раз **„ИХЪ ЧЕТВЕРО“** (Ich czworo) в 3 д. 2) **„ВОРЪ“** в 1 д. В вівторок 28-го, в 1-й раз п'єса Л. Риделя **„ЗАКОЛДОВАННЫЙ КРУГЪ“**, др.—поема. в 5 д. а муз. С. Заремби. перек. з польської мови А. Френкель.

Городський театр. Дирекція С. В. БРИКІНА.
Сьогодні, 25-го окт., спектакль присвяч. пам'яті **П. І. ЧАЙКОВСЬКОГО.** (15-ті літні роки, вийшов смерті композитора. Перех. початком спек. оркестр виконає **ЕЛЕГІЮ П. І. Чайковського**, присв. пам'яті І. В. Самарина. Вист. б. **„ПИКОВАЯ ДАМА“**. Бер. участь: Д-ки: Валіцка, Петровська, Дельмас, Ратмірова, Чалієва. Д.д.: Оршовець, Андреев, Сокольський, Летицький, Дюсенко, Коваловський, Рабінов. Початок о 7 1/2 год. увеч. Завтра, 26-го, два спектак.: ранком по загальнодоступн. ціні. **„СКАЗКА О ЦАРЬ СЛАНТАНЪ“**, увечері по звич. ціні. **„МАЗЕПА“**. 27-го—1-е **„ДОНЪ ПАСКАЛЕ“**, 2-е **„ПРИМОРСКИЙ ПРАЗДНИКЪ“**, балет в 1-й дії. 28-го **„ВЕРТЕРЪ“**. 29-го, **„КНЯЗЬ ИГОРЪ“**. В неділю ввеч. поставлено буде 1-й раз після повноліття **„БОРИСЪ ГОДУНОВЪ“**. м—389—33.

ГОЛОВНЕ ДІЯНО
музичних струментів і нот
Г. І. ИНДРЖИШЕКА
ПЕРЕВЕСЕНО
у нове помешкання на Хрещатику, № 41.
старе помешкання передається. гд.—853—40.

ХРЕЩАТИК, № 40 ЗУБНА ЛІКАРНЯ, прийм. лікарі спец. од 9-ої г. ранку до 9-ої год. веч. плата по таксі.
Хирург. відділ. вивар зубів без болю і виши операції.
Лабораторія. Вставл. зубів без пластинки, не вживаючи корнів (мастовіди.) і на пластинках.
Кабінет для пломбування, коронок золот. і фарфор., пломб, золот. фарфор.; емальован. од 1 карб. гд—433-12 і инш. од 50 коп.

Поезія в прозі.
В Думі знов залунали голоси про магічне для мільйонів людности земельне питання; знов сотні ораторів записуються, щоб говорити через гомони депутатів до тих людей, що там, на місяцях, жадібно прислухаються до всякої фрази, в якій чується слово „земелька“... Роспочалися дебати над відомим законом 9 ноября, що вже й так два роки без усякої санкції Думи прикладається на всіх просторах по Росії.
Гадаємо, що багато цікавого почуємо в думської трибуни на цю тему, але вічно нову тему, бо вже й промова докладчика, д. Шидловського, має не аби який інтерес. Маючи на увазі стежити далі за земельним питанням, як воно розгортатиметься в 3-ій Думі, спинимось поки що на докладі д. Шидловського.
Промова його, взагалі кажучи, блищить усіма тими оздобами, на які так щедрі бувають звичайні ліберальні письменники та промовці, коли обороняють свої класові інтереси од замахів на їх „улиці“—широкого загалу людности. Тут бачимо й покликання на культуру, допущення якої „єсть не що инше, як розв'язання аграрного питання“; і фігурує тут „вільна, енергична й незалежна особа“, якої підпора „правової держави“, якої основа не можна вихотати інакше, як особи не можна вихотати інакше, як тільки приватною власністю; і ті тільки приватною власністю; і ті тільки „творчі сили“, які може викликати тільки дрібна власність і, нарешті, як патріотичний мотив лунає кінцевий аккорд, що тих „творчих сил“ нема, русским, не займаєть статі...
Таку позицію заняли октябристи,

та інакшої й не могли вони заняти. Для цих людей, що залюбки беруться до латання маленьких дірочок, не помічаючи великих огривів, фізично неможлива інша позиція: адже „рожденный ползать—летать не может“. В крайньому разі може він скласти поезію в прозі та прославити гимн такому ж самому дрібному латанню і видати це за гимн „культури“, „творчим силам“ та іншим гарним речам.
Та гарним речам од цього гимна легше не буде і шлях їм од його не простелеться рівніший. Для останнього не треба б забувати й іншого дещого, чого не держать у пам'яті октябристи та люде в їхньому становищі...

Национальне відродження Болгарії.
III.
Можна вбити тіло людське, але душі живої ніхто ще не прирозумів знищити. Болгарський народ занепаз та здавалося, що вже ніхто не поверне йому життя. А тим часом вийшло навпаки: воскрес народ воскресло й царство Болгарське. Як же воно таке сталося?

На Афоні в монастир, що звється Хиландарським. В другій половині 18-го віку в братії монастиря був чернець, зроду болгарин, на ймення Паїсій. Вболівав він душею, бачучи тяжке життя рідного народу. А як людина освічена він знав, що кілька сот літ тому цей народ був вільний, здобув колись великої слави, був освічений, ще й іншим проказував шлях до кращого життя.

Але за довгий час тяжкої неволі болгар не то що забули свою минувшину, а одкили поважати самих себе, шанувати в собі достоїнство людини, бо на землі в турків та греків про болгарина не було іншого й слова як погордливе слово „райа“ (все одно що „бидло“). Щоб розбуркати в болгарях почуття любови до своєї минувшини, а вкупі з тим навчити їх, як треба поважати самих себе, свою національність, чернець Паїсій року 1762 склав і написав історію болгарську, що називалася так: „Про царів та святих болгарських і всі події болгарські“. Своєї історії Паїсій не друкував, а пішла вона в люде писана. Уперше її було надруковано аж року 1844, то б то через 82 роки по тому, як її було написано. Не вважаючи на це історія Паїсієва зробила своє діло. В рукописові вона ходила по людях, од хати до хати, болгаре залюбки її читали і списували з неї копії. Ця історія і покляла початок відродження болгарського народу. Діло, зроблене черцем Паїсієм, не загинуло. Учень його, на прізвище Стойко Владиславів, що був потім за єпископа і звався Софронієм, склав і надрукував року 1806 першу книжку ново болгарського мовою, так як тепер розмовляють болгаре. Книжка ця була казання, що переклав Стойко з мов старо-болгарської та грецької. Слідом за цією першою книжкою на болгарській мові починають появлятися ще книжки і між иншим болгарський „Букварь“ року 1824. До речі тут буде сказати, що перші болгарські книжки друковано не в Болгарії, а по чужих сторонах здебільшого в сусідній Волохії чи Румунії. Але ні казання, ні букварі не спроможні були навести болгарського народу на шлях національного відродження. Справжній початок покляла йому людина зовсім чужа болгарам на ймення Юрій Венелін. Сам він зроду був українець, з Угорської Русі. Зацікавившись долею болгар, він склав книжку „Древние и нынешние болгаре“ і надрукував її року 1829 в Москві. Оця книжка Венелінова та його мандрівка по Болгарії зробили велике діло. Люде, що зроду були болгарі, але через свою несправдість погрішилися та потурчилися, прочитавши книжку Венеліна, поробилися палкими болгарськими патріотами, почали своїм коштом засновувати болгарські народні школи, друкувати книжки, писані болгарською мовою. Рок 1844 почала виходити вже перша болгарська газета. Национальне відродження болгарів, прокинувшись, вже не замірало і не припинялось, а навпаки що далі то все міцнішало, ширшилося і набувало нових сил. Йому допомогло чимало грецьке духовенство, не тим, що підтримувало його, а навпаки своїм ворогуванням до болгарського національного руху. Греки щоб подати болгарам руку для помочи проти турок замість того раділи їх держати у неволі, аби тільки вдержати в своїх руках владу над болгарською

церквою. Болгарі, побачивши таке, почали намагатися, щоб церква болгарська була самостійна і не залежала од грецького патріарха. По довгій боротьбі болгарі свого добилися. Рок 1870 султан дав „фірман“, (указ) що церква болгарська повинна бути самостійним екзархатом, екзарха обирають болгарські єпископи і коряться його власті. Фірман було видано без згоди грецького патріарха, і патріарх, щоб помститися, скликав року 1872 собор з грецьких митрополитів та єпископів і звелів одлучити болгар од православної церкви. Цей винюк вищого грецького духовенства страшенно обурив болгар, розворушив їх національні почуття і дуже багатьох погрічених болгар напернув до свого народу. Во між болгарями та греками почалися змагання, появилася одраза багато книжок з приводу суперечок між Болгарською та Грецькою церквами, спеціальних газет, то що і національна свідомість почала все дужче та дужче ширитися серед болгар. Якою прискороною холою йшло наперед національне відродження болгар, видко хоч би з того одного факта, що до 1840 р. болгарі налічували в себе ледве 30 книжок, писаних болгарською мовою; року 1870 таких книг вже налічувалося не менше як 500, а за п'ять літ—од р. 1870 по 1875 вийшло нових 300. Серед цих книг найбільше було таких, в яких писалися про кривди, що терплять болгарі від турків, дорікалося тим болгарам, що ради лакомства нещасно забули свій народ і його тяжку долю; в инших же книжках вихвалювалося давні часи, давніх людей Болгарії, їх хоробрість та відвагу. Национальне відродження Болгарії повинно було викликати ворожий погляд до себе турків. І от ми бачимо, як в половині 70-х років турки починають дужче гнобити болгар, а болгарі з свого боку починають давати туркам все дужче одсіч. Так діялося, аж поки болгарі вкупі з иншими турецькими слав'янами не повстали проти турків.

Говорючи про болгарську літературу, треба сказати хоч кілька слів про болгарську мову. Мова її славянська, але не однакова у всіх болгар. Вона поділяється на три головних нарчія ще й на кілька говірок. Загально-болгарської, однакової мови немає. Болгарські літератори і вчені пишуть мало не кожний по своєму: одні додержують старих церковно-славянських форм, другі пишуть так, як розмовляє народ. Через мову між болгарськими патріотами та письменниками повстала велика незгода. Але останніми часами зваля гору мови, якою говорять приднубайські болгарі. Одно слово в Болгарії що до мови ми бачимо теж саме, що діялося і в Сербії до Караджича. Тимчасом сварка за мову не стала на заваді національному відродженню Болгарії.

Переміни.
(Од власної кореспондента).
Львів, 19 октября.
Що тактика українських послів у сеймі, в порівнянні з тактикою українського парламентського клубу, перемінилася з гострої на спокійну, це факт, який впадає в очі кожному. Українські сеймові послі ставили національні домагання свого народу, що правда, принципіально, але в такій формі, яка зустрілася навіть з похвалля польських послів. Треба це сказати особливо про бюджетні дебати.

Що більше, в одній з найважливіших справ, а саме в справі автономії української послі, головню ж д-р Олесницький і д-р Кость Левницький, уважали навіть за відповідне збути мовчки основний принцип української національної політики: домагання поділу Галичини на окремі автономні території польську й українську, кладучи головний натиск на те, що український народ ставиться вороже до розширення автономії краю через те, що не має в краю рівних прав з народом польським, та ненає даючі цим знати, що серед відповідних обставин, прим. при справедливій виборчій реформі, український народ міг би погодитися з політичною єдністю Галичини і дбати про розширення її автономії.
Ми не перечимо, що для справедливо-го уладження національних відносин в національно мішаних країнах можуть вестися всякі способи, а не тільки поділ на національні території,—але при теперішніх відносинах, коли територіальний принцип грає таку важну роль в державно-політичній життю, вважаємо принцип ділення на національні території найвідповіднішим. До

того спеціально що до Галичини мусимо завважити, що тут політична єдність краю є просто рівнозначна з перевагою польського народу над українським, так що думати про вдержання політичної єдності і разом з тим про додержання повної національної справедливости для українського народу, значить, думати про речі, яких ніяк погодити неможна. Бо коли б справді вдалося неможливе зробити можливим і при політичній єдності краю забезпечити українському народові повну змогу рішати про свій розвиток незалежно од волі поляків, то поляки не мали б ніякого інтересу обороняти політичну єдність краю.

Це одно. А крім оцих теоретичних резонів, які, очевидно, вільно вважати невірними, послів, як членів своїх партій, обов'язує партійна програма, а в програмах української національно-демократичної і радикальної партій, до яких належать члени українського сеймового клубу, виставлене домагання поділу Галичини.

Та, повторюємо, крім цієї одної справи, яку українські послі ставили неясно, їх становище що до принципіальности було правильне, тільки тактично відмінне було тактике українських послів з останніх літ. Разом з тим перемінилася також тактика парламентського українського клубу, на скільки вона могла виявитися в австро-угорських делегаціях. Досі український клуб держався в парламенті такої тактики, що доки правительство не сповнило національних домагань, не заспокоїло національних потреб нашого народу, доти парламентських представників народу інтереси держави нічого не обходять і вони, українські послі, ставитимуть правительству перешкоди в полагодуванню тих інтересів. Цю тактику непримиримої опозиції українські члени делегації, пос. Василько і пос. Цеглицький, обидва заступники голови в українському парламентському клубі, несподівано перемінли, і в дебатах над справою прилучення Боснії й Герцоговини виступили за промови, настроєними на такий австрійско-патріотичний тон, ненає в якім 1848 р. Тільки тоді знесено панщину,—а тепер?

На справу прилучення Боснії й Герцоговини до Австро-Угорщини ми дивимось як на довершення державного процесу, який почато ще берлінським трактатом. Треба було тоді подумати про наслідки видання цих країн в адміністрацію Австро-Угорщини, тепер же проти цих наслідків уже за пізно здійснати шум. До того ті, що тепер той шум здійснюють, роблять це менше всього із-за прихильности до людности Боснії й Герцоговини. В кінці й те треба мати на увазі, що все-таки Австро-Угорщина поміж своїми безпосередніми сусідами держава найбільш ліберальна і коли тільки Боснія й Герцоговина будуть арівняні в правах з иншими автономними провінціями держави, то їх доля порівнюючи не буде ще найгірша.

Але з другого боку не бачимо найменшої причини, за-для якої українським послам треба б було перейнятися австрійсько-патріотичним пафосом. Щож з того, що Австрія розширює свою територію, скріпляє свою силу? Яка нам користь з того? Ніякої! Український народ в Австрії не належить до народів, для яких загальнодержавні користи є й його користям, він належить до народів поневоленних, а поневоленним нема ніякої користи з добра їх володаря. Або чи радити нам же із-за того, що про долю народу рішають, не питаючи про його волю, що розпоряжаються його долею мов худобиною або мертворою річю, яка нині дістається одному хазяїнові, а завтра другому? Кому як кому, а представникам нашого народу, долею якого в Австрії також так розпоряжаються, нічого тут радити.

Які причини такого становища? З бюджетних промов українських послів виходить, що вони хотіли дати доказ доброї волі, щоб польські політичні круги не могли викручуватися тим, що мовлять українці своєю непримиримою тактикою самі не дають можливости сповнитися своїй домаганням, ті домагання поставлені спокійно,—тепер черга на поляків показати, як вони поставляються до них.
Це що до тактики в сеймі. Про причини тактики в делегаціях не маємо ніяких певних даних і тому не будемо говорити про них.
А тепер обернемося до наслідків тої тактики.
Чи польська більшість галицького сейма сповнить хоч найважливіші домагання українського народу—сього не знаємо. Принаймі досі сього не видно ані в діл, ані в бюджетних промов польських послів, які

